

הקשר החינוכי כבסיס לתיקון חברתי

בפדגוגיה החברתית לא מעט מוטל על כתפיה של המחנכת ועל בחירתה המעמיקה ליצור קשר מתמשך של אמון וקירבה עם חניך או חניכה, ומשם עם הקבוצה כולה. אפשר לומר שבתהליך ההתקרבות בינה לבין החניכה, וכמובן בקשר עם חניכה שחוותה בעבר כאב ופגיעה, המחנכת קודם כול מתייצבת במקום שבו הייתה עד לאותה נקודה חשדנות והפרדה, דיאלוגים ידועים מראש ולעיתים חיים שלמים של ציפייה ותחושת אכזבה. ככל שהחיץ וחוסר האמון שהיה שם קודם גדול יותר, כך התיקון הנדרש משמעותי יותר, וכך גם התייצבותה ופעולותיה של המחנכת מחייבים יותר עדינות, התמדה ונוכחות. דרך מבטה המאשר, המקיף והמעריך של המחנכת, נוצרת לאיטה דמות חדשה של ילד, סיפור חדש שהחניך יכול לבחור בו ולאמצו, וכן נוצרת אפשרות חדשה לחוויה והבנה של מהו קשר משמעותי, כיצד עשויים להיראות קשרים אנושיים באשר הם, וכיצד עשוי להיראות עולם שמבוסס על פגישה, אמון והדדיות.

במובן מסוים אפשר גם לתפוס את אופן התייצבותה של המחנכת כאומנות חיים חינוכית שמאפשרת ליחסי קירבה ואמון להפוך ממקרה פרטי וייחודי לפעולה חברתית רחבה, ואף לחינוך פוליטי-חברתי. זה כמובן לא קורה במקרה או רק דרך חוויה. המחנכת חייבת להסביר מדי פעם משהו על מהו עולם ראוי ויחסים ראויים כמו גם על מהו התיקון הדרוש במציאות הקיימת כדי לקדם יחסים כאלו, זאת, כמובן, תוך זהירות מרבית שלא לגרום לכך שהאמון שיש בינה לבין החניך יתורגם לביטול עצמי, צייתנות או עיוורון. בדרך כלל, זהו גם השלב שבו המחנכת חשה את כובד המשקל והאחריות שהיא נושאת. במובנים מסוימים, הקשר בינה לבין החניך יוצר מציאות אחרת בהווה, אך גם תמונת עולם אפשרית חדשה שאסור לה להפוך לאשליה ריקה מצד אחד או למובנת מאליה מן הצד האחר. מה יקרה אם הקשר הזה יאכזב, יִשָּׁלָה או ייקטע? אכן, זהו משקל כבד ומועקה לא קטנה.

בקיצור, ההתחלה נראית יחסית פשוטה, מזמינה ומובנת – מבט אחר, הכרות, תיקון יחסים, אמון וקירבה. ומבלי שהבנו את זה, פתאום אנו מוצאים את עצמנו בשמונה וחצי בערב עם החניכים והחניכות שלנו, בזמן שהם מדריכים ילדים בשכונה הכי מוזנחת בעיר. איך בדיוק הגענו מכאן לשם? ולאן הכול הולך? אז כן, ייתכן שנלך עוד הרבה קדימה, אל אזורים שמגדירים מחדש מהו קשר חינוכי, וכיצד הוא מתורגם אל שותפות ועשייה לתיקון המציאות. נכון, לא כל, ואפילו לא רוב הקשרים עם חניכים וחניכות מגיעים לשם, אבל חלק לא מבוטל בהחלט כן, והאפשרות הזו קיימת כל העת. "לא נפש האדם חולה, היחסים חולים" הטעים מרטין בובר, ובכך סיכם את ההצעה הרדיקלית – לשים את תיקון היחסים בין האדם לעולם במרכז הפעולה החינוכית והחברתית, ומשם להתחיל את המסע כולו.

במובן מסוים, כאשר המחנכת בוחרת לשים את היחסים במרכז ולתקן אותם כמידת יכולתה, היא גם בוחרת בהגדרה מחודשת למושג חינוך ובאופן ברור ממקמת את עצמה בעמדה ייחודית ולרוב בלתי שגרתית בתוך המרחב הפורמלי והמעשה החינוכי בתוכו. זוהי עמדה שתחייב אותה לנוע יותר ויותר אל ביקורת הקיים, ואל יצירה של מציאות חברתית-חינוכית שלמה אחרת. זוהי בחירה בהגדלת והעמקת הראייה, ועם העמקת הראייה מעמיקה גם מידית החשיפה לכאב ולעוול ועשויים להופיע גם רגעים של משבר ושל חוסר אונים.

שלב ההחלטה לא פשוט ובמובנים רבים לעולם לא מסתיים. כאמור, הוא חייב לשלב באופן מודע גם שאלות אישיות נוקבות, היות והבחירה בחינוך דו-שיחי, חברתי, המניח את היחסים במרכז איננה בשום אופן רק בחירה "מקצועית". למעשה, זוהי בעיקר בחירה אישית באופן ראייה שלם ובאמונה המתגלמת בסופו של דבר גם בהגשמה של אורח חיים מסוים, המניח שעיקר המאמץ ועיקר תשומת הלב חייבים להיות מופנים לתווך, ל"ביניים" שבין האדם לעולם וליחסיו עם כל אשר סביבו. **במובנים רבים, לשים את היחסים במרכז הוא יצירה מחודשת של מקצוע החינוך, אך גם של החיים כמכלול.** זוהי החלטה לחנך אחרת, אך גם לחיות אחרת.

ולבסוף, רק כדי להקל במעט את הכובד, זוהי גם החלטה שיש בה מן החירות והתקווה וגם לא מעט שמחה ומלאות. רגעי אני-אתה עם חניך וקבוצה הם מהרגעים הממלאים והמספקים ביותר שאפשר לחוות, והם חורגים אל מעבר להגדרות מצמצמות כמו פעילות, לימודים, מפגש או אפילו חינוך. יש בהם משהו **מהטעם העמוק של החיים**, הגורס כי אי שם בתווך, ביחסים, צומח תמיד משהו חדש, מתקן ומבריא – לאדם כיחיד, לקבוצה ולבסוף לחברה כולה. עם הזמן, ייתכן שחלק מהחניכים והחניכות שלי יצמחו להיות אנשים שיסוד האחריות מכונן את פעולתם במציאות והשאיפה למפגש הדדי, תיקון ושחרור בוערת בקרבם. זהו מבט של תקווה שאצטרך לגייס שוב ושוב יחד עם עוד כמה שותפים ושותפות, כי כנראה הדרך לא תהיה קצרה ולא קלה, וגם לי עצמי לא יזיק קצת תיקון יחסים מדי פעם.